

چگونگی تأثیر شبکه‌های مجازی اجتماعی بر کاهش خشونت در میان جوانان (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی و دانشگاه علامه طباطبایی)

دکتر بابک نادرپور^۱

اصغر فرنیان^۲

چکیده

تحقیق حاضر باهدف چگونگی تأثیر شبکه‌های مجازی اجتماعی بر کاهش خشونت در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی و دانشگاه علامه طباطبایی بررسی و انجام شده است. روش تحقیق تحلیلی-توصیفی است با رویکرد آمیخته (کیفی-کمی) است. جامعه آماری تحقیق در بخش کیفی خبرگان مجتمع دانشگاهی ولایت و در بخش کمی، دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی و دانشگاه علامه طباطبایی هستند. با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۳۸۴ نفر به‌عنوان نمونه آماری تعیین و به روش تصادفی در دسترس انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه ساختاریافته و پرسشنامه محقق ساخته است که روایی آن به‌صورت روایی محتوا و با مراجعه به نظر ۵ نفر از خبرگان و اساتید فن بررسی و تأیید گردید. پایایی پرسشنامه نیز با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ بررسی شد که نتایج نشان می‌دهد ضریب آلفا بیشتر از مقدار ملاک ۰/۷ است لذا پرسشنامه از پایایی مناسب برخوردار است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای لیزرل و SPSS20 انجام شده است. نتایج نشان می‌دهد که مؤلفه‌های شبکه‌های اجتماعی شامل بعد فرهنگی، بعد ارزش‌های اجتماعی، بعد ارتباطات و بعد ایدئولوژیک می‌توانند با مدیریت سیاست‌گذاری فضای مجازی توأم با افزایش سواد رسانه‌ای از طریق انسجام‌بخشی، هویت بخشی، پرورش شخصیت مدنی و سازگاری جوانان دانشجو موجبات دوری آن‌ها از خشونت را فراهم آورد.

کلیدواژه‌ها: شبکه‌های مجازی اجتماعی، خشونت، ارزش‌های اجتماعی، ارتباطات

^۱ استادیار دانشگاه آزاد تهران مرکزی. تهران. ایران

^۲ دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی سیاسی دانشگاه آزاد تهران مرکزی. تهران. ایران (نویسنده مسئول)

مقدمه

امروزه، گسترش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی، تأثیر شگرفی بر ابعاد مختلف سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، امنیتی و بشر گذاشته است. شبکه‌های اجتماعی مجازی، نسل جدیدی از فضای روابط اجتماعی هستند که به خوبی توانسته‌اند جای خود را در زندگی مردم باز کنند. بر این اساس آن‌ها نوعی رسانه اجتماعی هستند که شیوه جدیدی از برقراری ارتباط و اشتراک اطلاعات را در اینترنت امکان‌پذیر کرده‌اند. اکثریت اندیشمندان علوم اجتماعی بر این باورند که شبکه‌های اجتماعی مجازی از جمله پدیده‌های اجتماعی هستند که ارتباط تنگاتنگی با عرصه عمومی دارند. به دیگر سخن شبکه‌های اجتماعی ظرفیت و توان شکل‌گیری حوزه عمومی مجازی را دارا هستند. عرصه عمومی جوانان نگاه نهادهای مدنی و قلمروی است که در آن جامعه مدنی فراز و فرود خود را تجربه می‌کند. شبکه‌های اجتماعی به دلیل برخورداری از قابلیت‌های فراوانی چون دسترسی دائم، فرامکانی و فرازمانی بودن، جهانی بودن و سیال بودن، فضای مناسبی را برای بیان آراء و عقاید در اختیار کاربران قرار می‌دهند. بر این اساس نظرات کاربران می‌تواند با ایجاد فضای گفتگو بین افراد و در نهایت شکل دادن به افکار عمومی منجر به شکل‌گیری حوزه عمومی مجازی شود. در پرتو فعالیت و تجربه اعضای یک جامعه در شبکه‌های اجتماعی مجازی، حدود و ثغور عرصه عمومی به مثابه میدان واقعی کنش و تجربه می‌تواند دستخوش تغییر شود. اهمیت موضوع هنگامی مشخص می‌شود که توجه داشته باشیم شبکه‌های مجازی در بین کاربران ایرانی از محبوبیت بالایی برخوردارند و جای خود را در بین افراد و خانواده‌ها به ویژه جوانان باز کرده است. این مقاله درصدد پاسخ به این پرسش است که چگونه شبکه‌های مجازی اجتماعی بر کاهش خشونت در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی و دانشگاه علامه طباطبائی چگونه تأثیرگذار بوده است؟

برای پاسخ به پرسش اصلی و بررسی فرضیه پژوهش سه موضوع را مورد توجه قرار داده است:

- شناسایی و تبیین کارکردهای شبکه‌های اجتماعی در جامعه
 - شناسایی و تبیین مؤلفه‌ها و شاخص‌های تأثیرگذار بر خشونت در بین جوانان با رویکرد شبکه‌های اجتماعی
 - تبیین الگوی مناسب برای تبیین نقش شبکه‌های اجتماعی بر کاهش خشونت در بین جوانان
- روش تحقیق تحلیلی-توصیفی با رویکرد آمیخته (کیفی-کمی) و فرضیه‌های پژوهش نیز این است که مدیریت سیاست‌گذاری فضای مجازی، توأم با افزایش سواد رسانه‌ای از طریق انسجام‌بخشی، هویت‌بخشی، پرورش شخصیت مدنی و سازگاری جوانان دانشجو موجبات دوری آن‌ها از خشونت را فراهم خواهند آورد. شبکه‌های اجتماعی به روحیه و حس همنوایی، نیاز به پیشرفت و ارضای نیازهای علمی و اخلاقی دانشجویان کمک کرده و آن‌ها را به اجتناب از خشونت‌های کلامی و رفتاری سوق خواهد داد.

بررسی پیشینه پژوهش

صمدی و امیرداور (۱۳۹۷) پژوهشی با عنوان «مطالعه رابطه بین میزان و نوع فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی با میزان پرخاشگری دختران دانشجوی مقطع کارشناسی ساکن در خوابگاه دانشگاه آزاد اسلامی تبریز»، انجام دادند. هدف پژوهش، تعیین رابطه بین میزان و نوع فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی با میزان پرخاشگری دختران دانشجوی مقطع کارشناسی ساکن در خوابگاه دانشگاه آزاد تبریز در سال تحصیلی ۹۴-۹۵ است. روش پژوهش، پیمایشی از نوع تحلیلی است. جامعه آماری این پژوهش شامل؛ دختران دانشجوی مقطع کارشناسی ساکن در خوابگاه دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز در سال تحصیلی ۹۵-۹۴ می‌باشند. طبق آمار به‌دست آمده، حجم جامعه آماری جمعاً ۳۵۰۰ نفر است. حجم نمونه در این پژوهش، بر اساس فرمول کوکران با در نظر گرفتن فاصله اطمینان ۹۵ درصد، ۳۴۷ نفر محاسبه شده است و ۳۵۰ پرسشنامه با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی بین دانشجویان دختر عضو در شبکه‌های اجتماعی مجازی توزیع گردید. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه است که بر اساس چهارچوب نظری توسط محقق طراحی شده است.

داده‌ها از طریق نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شده‌اند. چارچوب نظری تحقیق بر مبنای نظریات پارادایم دوجهانی شدن یا (دو فضایی شدن)، نظریه استفاده تأثیر بلامر و کاتر استوار است. یافته‌های پژوهش نشان داد، میزان پرخاشگری اکثریت پاسخگویان (۴۲/۹ درصد) در حد متوسط بوده است. همچنین نتایج تحقیق نشان داد که بین میزان و نوع عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی و میزان پرخاشگری دختران دانشجوی مقطع کارشناسی رابطه معناداری وجود دارد.

رحیم خانی و حاجی ده آبادی (۱۳۹۷)، در پژوهشی با عنوان «تأثیر فضای مجازی بر خشونت خانگی» بیان می‌کنند که امروزه اینترنت متبلور انقلابی شگرف و بی‌نظیر در زمینه فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات است با ورود اینترنت در میان خانواده‌ها، تغییراتی در گفتار و رفتار نسل جوان به وجود آمده به طوری که هنجارهای اجتماعی را دگرگون ساخته و هویت و شخصیت آنان را متزلزل و زمینه‌های بروز ارتباطات و رفتارهای غیراخلاقی را در بعد اجتماعی فراهم ساخته است در بعد سیاسی، قدرت‌های مهم با استفاده از اینترنت سعی در ایجاد اختلال در اطلاع‌رسانی به‌طور صحیح بوده تا به انگیزه خود در شکل‌گیری اغتشاش و فاصله میان گروه‌های مردمی، دست یابند در بعد فرهنگی نیز در پی کاهش تأثیر رسانه‌های داخلی و افزایش سلطه فرهنگ غربی از طریق رنگ و لعاب دادن به برخی ناهنجاری‌ها است؛ بنابراین نمی‌توان آسیب‌هایی هم چون افسردگی، انحرافات اخلاقی و جنسی، بی‌هویتی پیدایش خشونت و. را نادیده انگاشت در این میان خانواده و سلامت آن، نقش مهمی در ایجاد باورهای اخلاقی و فرهنگی اعضای خود دارد؛ زیرا اکثر جرائم و نابسامانی‌های اجتماعی که به‌صورت رفتارهای نابهنجار و معمولاً خشونت‌آمیز بروز پیدا می‌کند. ریشه در خانواده و فضای آموزش و پرورش آن دارد منش، شخصیت و تربیت، ریشه تمامی این‌ها را باید در خانواده جست. پس ریشه خشونت را نیز می‌توان در چگونگی شیوه و روش زندگی خانوادگی جست‌وجو کرد. این مقاله با استفاده از روش علمی پژوهشی از نوع کتابخانه‌ای درصدد بررسی تأثیر فضای مجازی بر خشونت خانگی است

درواقع صرف نظر از سایر ابعاد مفید فضای مجازی ما به بعدی از آن می‌پردازیم که پایه و اساس مفهوم خانواده را مختل کرده و بسیاری را درگیر مفاهیم و عقاید غیرانسانی از جمله پیدایی خشونت کرده است.

عبداللهی نژاد و مجلسی (۱۳۹۷)، پژوهشی با عنوان «خشونت کلامی در فضای مجازی؛ مطالعه موردی اظهارنظرهای دنبال کنندگان در صفحات اینستاگرام هنرمندان ایرانی»، انجام دادند. این تحقیق به مطالعه پدیده خشونت کلامی در صفحات مجازی پربازدید در اینستاگرام پرداخته است. بدین منظور در گام نخست، صفحات پرتعدادی که تا زمان آغاز این پژوهش بیش از یک میلیون دنبال کننده داشتند، شناسایی شد. این صفحات متعلق به ۱۹ سلبریتی هنری در داخل ایران است. پس از آن، اظهارنظرهای دنبال کنندگان این صفحات از منظر خشونت کلامی مورد مطالعه قرار گرفت. در این پژوهش از نظریه‌های ادب از براون و لوینسون (۱۹۸۷) و بی‌ادبی کلامی از کالپیر (۲۰۱۱) که با محوریت وجهه، ذیل نظریه نمایشی گافمن قرار می‌گیرند، استفاده شده است. برای انجام پژوهش از روش کیفی تحلیل مضمون استفاده شد. سرانجام، با تحلیل حدود ۱۵۰۰ اظهارنظر (کامنت) که حاوی خشونت کلامی بودند، اشباع نظری حاصل شد و تعداد ۹ مضمون فراگیر با عنوان زندگی شخصی، جایگاه و مقام حرفه‌ای هنرمند، آسایش و رفاه، جنسی، جنسیت، سیاست، مذهب، قومیت و اصل و نسب و دغدغه‌های اجتماعی، فرهنگی و شهروندی استخراج شدند. پس از این مرحله، شبکه مضامین فراگیر به‌عنوان الگوهای اصلی و پرتکرار داده‌های متنی، ترسیم و همچنین پیش از آن در جداول نه‌گانه دو سطح دیگر مضامین یعنی تعداد مضامین پایه و سازمان دهنده آورده، توصیف و تحلیل شد.

علیخانی (۱۳۹۶)، تحقیقی با عنوان «بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر کیفیت زندگی، خشونت زناشویی و رابطه آن با طلاق» انجام دادند. این پژوهش به بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر کیفیت زندگی، خشونت زناشویی و رابطه آن با طلاق می‌پردازد روش تحقیق کمی و از نوع توصیفی تحلیلی بوده است داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز تحقیق با استفاده از

مطالعات کتابخانه‌ای و نیز مصاحبه با ۵ نفر از قضاوت محترم دادگاه خانواده و ۵ نفر از اساتید روانشناسی به دست آمد که منجر به تهیه پرسشنامه‌ای ۳۲ ماده‌ای شد افراد نمونه تحقیق مشتمل بر ۵۰ نفر از متقاضیان طلاق بوده که در نیمه اول سال ۱۳۹۴ به دادگاه خانواده شماره ۱ اصفهان مراجعه داشته و به صورت در دسترس انتخاب شده‌اند. پایایی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برابر ۷۵ درصد برآورد شده است برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های t ، ضریب همبستگی تاو بی کندال استوارت، من ویتنی یو و مربع خی استفاده شده است نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که هرچه میزان حضور افراد در شبکه‌های اجتماعی بیشتر باشد به همان اندازه گرایش به کیفیت زندگی مدرن نیز بیشتر می‌شود هرچه افراد در شبکه‌های اجتماعی حضور داشته باشند ب همان اندازه گرایش به کیفیت زندگی سنتی نیز کمتر می‌شود و برعکس چنانچه در شبکه‌های اجتماعی عضویت نداشته باشند گرایش آن‌ها به کیفیت زندگی سنتی بیشتر است همچنین بین عضویت زوجین در شبکه‌های اجتماعی خشونت زناشویی درخواست طلاق ارتباط مستقیم و معنادار وجود دارد.

ودیع و باشتنی (۱۳۹۳)، در پژوهشی با عنوان «عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر در بروز خشونت در پسران (مطالعه‌ی موردی پسران ۲۵-۲۰ ساله منطقه ۱۵ شهر تهران در سال ۱۳۹۱)» بیان می‌کنند که انسان موجودی اجتماعی است و زندگی در جامعه علاوه بر مزایا و امتیازاتی که برای وی به ارمغان آورده است، مسائل و مشکلاتی را نیز به همراه آورده است. یکی از مسائل اجتماعی در ایران که در این پژوهش به آن پرداخته شده است، مسئله خشونت در میان جوانان است. هدف این پژوهش شناخت علل اجتماعی و فرهنگی بروز خشونت در جوانان است. جهت مطالعه آسان‌تر به مطالعه موردی پسران ۲۰ تا ۲۵ ساله منطقه ۱۵ شهر تهران پرداخته شده است. در این پژوهش به دلیل گستردگی موضوع سعی شده است تا از نظریات مختلفی مانند نظریه‌ی اگینز، نظریه انتقال فرهنگی ساترلند، یادگیری اجتماعی باندورا، نظریه آنومی و ساختار خانواده گود و نظریه ناکامی -

پرخاشگری و نیز کنش اجتماعی پارسونز به صورت تلفیقی استفاده گردد. روش به کار برده شده در پژوهش حاضر، روش پیمایشی با تکنیک پرسشنامه است که در پاسخ به سؤالات به این نتایج دست یافته شد: میان وضعیت تحصیلی و بروز خشونت در جوانان ارتباط مستقیم و مثبت و بالایی وجود دارد. میان پایگاه اجتماعی-اقتصادی خانواده و بروز خشونت در جوانان رابطه معکوس و معنادار وجود دارد. میان مصرف مواد مخدر و خشونت ارتباط معناداری دیده نشد و این فرضیه به اثبات نرسید. در سؤال چهارم به رابطه معناداری میان ازهم گسیختگی خانواده و خشونت دست یافته شد و در سؤال آخر نیز ارتباط معنادار میان برنامه‌های خشن رسانه‌ها و بروز خشونت وجود دارد.

مبانی نظری: شبکه‌های اجتماعی

عبارات شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌های اجتماعی در زندگی امروزی، نقشی بسیار پررنگ دارند. اگرچه بسیاری از ما این دو عبارت را به جای هم استفاده می‌کنیم، تفاوت‌هایی بین این دو وجود دارند: شبکه‌ی اجتماعی، شامل تمامی تعاملات انسانی، چه در فضای مجازی و چه در فضای حقیقی است. در محیط خانواده، میان دوستان، محیط کار و در خیابان، ما شبکه‌های اجتماعی گوناگونی می‌سازیم. از سوی دیگر، رسانه‌های اجتماعی عمدتاً در حیطه‌ی فضای مجازی زندگی بشری مطرح می‌شوند؛ بنابراین، رسانه‌های اجتماعی شامل رادیو و تلویزیون، روزنامه و محیط‌های مجازی در اینترنت می‌گردند. شبکه‌های مجازی اجتماعی، مثل توئیتر و فیس‌بوک، در زندگی امروزی نقش بسیار مهمی ایفا می‌کنند؛ اما سؤال مهمی که ذهن بسیاری از اندیشمندان امروزی را به خود مشغول کرده است این است که این شبکه‌های مجازی تا چه میزان اثربخشی دارند؟ آیا باید نسبت به آنان خوش‌بین بود؟ آیا چنین شبکه‌هایی می‌توانند تغییری در زندگی بشری ایجاد کنند؟ آیا شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌توانند در پیشبرد دموکراسی مؤثر باشند؟ سوا لاتی از این قبیل، نیازمند مطالعات گسترده و چند-جانبه هستند. در سال‌های اخیر، تحركات اجتماعی گوناگونی در فضای مجازی منعکس شده‌اند. تحركاتی از قبیل بهار عربی، یا جنبش وال‌استریت، بار

دیگر ذهن‌ها را متوجه شبکه‌های اجتماعی مجازی و نقش مهم آن‌ها در تحولات اجتماعی کرده‌اند. برخی از متفکرین و نظریه‌پردازان، چنین فضاها را بستر بسیار مناسبی برای مردم دانسته‌اند؛ به عقیده این دسته از نظریه‌پردازان، طبقات متوسط که عمدتاً صدای رسایی در بستر اجتماع ندارند، می‌توانند با استفاده از این شبکه‌های اجتماعی صدای خود را به گوش دیگران برسانند، فعالیت‌های اجتماعی خود را هماهنگ کنند و به اصطلاح، تریبونی برای فریاد پیدا کنند (مکری و یوسفی، ۱۳۹۶).

در نگاهی ایده‌آلیستی، این کاربران هستند که تعیین خواهند کرد چه مسئله‌ای بایستی مهم باشد، در مورد چه مسئله‌ای باید صحبت شود و چه مسئله‌ای باید بیشتر دیده شود. هرچند، نگاهی عمیق‌تر و واقع‌گراتر نشان می‌دهد که در حقیقت، صاحبان این شبکه‌های مجازی هستند که نقش تعیین‌کننده را دارند. به‌عنوان مثال، سیاست‌های تبلیغاتی فیس‌بوک و توییتر به نحوی تنظیم شده‌اند که در ابتدا، افرادی به دیگر کاربران معرفی شوند که مبالغی را برای تبلیغ خود به این شبکه‌ها پرداخت کرده باشند. به بیان دیگر، کاربری که به‌تازگی عضو یکی از این شبکه‌ها شده باشد، با پیشنهادهایی از سوی این شبکه‌ها مواجه می‌گردد: چه کسی را باید دنبال کرد؟ این پیشنهادهای، تنها به این دلیل آنجا هستند که هزینه تبلیغاتشان به آن شبکه‌ای اجتماعی پرداخت شده است. دومین مسئله، سابقه‌ی کاری این شبکه‌های مجازی است. در موارد گوناگون، نشان داده شده است که موضوعاتی از سمت کاربران به شدت پرترفدار بوده‌اند، اما دخالت سازمان‌های سیاسی و قانونی باعث شده است که این موضوعات از جانب این شبکه‌های اجتماعی سانسور شده و به دیگر کاربران انتقال پیدا نکنند (Mehrnews, 1395)؛ بنابراین، حداقل در زمان حاضر، شبکه‌های اجتماعی مجازی کماکان از سوی صاحبان قدرت و سرمایه کنترل می‌شوند. در این میان، نقش کاربران به «کارگران رایگان» تقلیل پیدا می‌کند: کارگرانی که به‌رایگان، برای صاحبان سرمایه ایجاد محتوا می‌کنند و با رضایت کامل، خود را در معرض تبلیغات قرار می‌دهند.

به علاوه، اطلاعات کاربران این شبکه‌های مجازی، خود به صورت کالایی با ارزش در اختیار صاحبان این شبکه‌هاست.

شبکه‌هایی مثل فیس‌بوک و توئیتر، اطلاعات کاربران را درازای مبالغی هنگفت در اختیار شرکت‌های بازاریابی، تبلیغاتی و علاقه‌مندان خواهند گذاشت. در هنگام عضویت در هر کدام از این شبکه‌ها، کاربر بایستی موافقت‌نامه‌ی خود را با این مسئله تأیید کند. به عنوان مثال، در حال حاضر، دسترسی به اطلاعات تمامی کاربران توئیتر، درازای مبلغ ماهانه حدود سی هزار دلار ممکن است. البته چنین حق دسترسی‌ای تنها به شرکای تجاری توئیتر داده شده است که به نوبه‌ی خود، قادر هستند این اطلاعات را به دیگران بفروشند (پیشین). این روزها شبکه‌های اجتماعی، نقش مهمی در زندگی و فرهنگ ملت‌های مختلف ایفا می‌کنند و نفوذ شبکه‌های اجتماعی در میان مردم به اندازه‌ای شده است که زندگی بدون شبکه‌های اجتماعی عملاً ممکن نیست. یک شبکه اجتماعی، یک ساختار اجتماعی است که از گره‌هایی (که عموماً فردی یا سازمانی هستند) تشکیل شده است که توسط یک یا چند نوع خاص از وابستگی به هم متصل‌اند. به بیان دیگر، یک شبکه اجتماعی، سایت یا مجموعه سایتی است که به کاربرانی که دوست دارند علاقه‌مندی‌ها، افکار و فعالیت‌های خودشان را با دیگران به اشتراک بگذارند و دیگران هم با آنان به اشتراک بگذارند. شبکه‌های اجتماعی اینترنتی، به خصوص آن‌هایی که کاربردهای معمولی و غیرتجاری دارند، مکان‌هایی در دنیای مجازی هستند که مردم خود را به طور خلاصه معرفی می‌کنند و امکان برقراری ارتباط بین خود و همفکرانشان را در زمینه‌های مختلف مورد علاقه فراهم می‌کنند (ناوی و فرهودی نژاد، ۱۳۹۷).

شبکه‌های اجتماعی همان طوری که از نامشان پیداست، وسایل خوبی برای برقراری ارتباط با دوستان است. تبادل نظریات، احساسات، شریک ساختن عکس‌ها، صدا، تصویر و نوشتار را برای آن‌هایی که فاصله مکانی زیاد بینشان به عنوان پرده آهنین و جداکننده عمل می‌نماید، دیگر دغدغه‌ای نیست و مانعی ایجاد نمی‌کند. در حال حاضر؛ شبکه‌های

اجتماعی مثل گوگل، تویتر، فیس‌بوک، اسکایپ، جی‌امیل، یاهو و غیره. در حال توسعه است. یکی از پرطرفدارترین شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک است که با طی پیشرفت‌های زیادی، امروزه به عضو جدایی‌ناپذیر از کار و زندگی بسیاری از افراد تبدیل گردیده است. شبکه‌های اجتماعی اینترنتی مثل فیس‌بوک این زمینه را برای جوانان مهیا کرده است تا میلیون‌ها جوان هم‌زمان در این صفحه اینترنتی پیام بگذارند و برنامه‌های مشخصی ترتیب دهند و مفکوره‌های خود را با یکدیگر شریک سازند. شبکه‌های اجتماعی در بسیاری از موارد، از رسانه‌های تصویری و چاپی پیشی گرفته‌اند. بدون شک می‌توان گفت که رشد سریع شبکه‌های اجتماعی و نقش آن در افغانستان در زندگی اجتماعی مردم بسیار اثرگذار بوده است (Pajhwok, 2019).

با استفاده نادرست از شبکه‌های اجتماعی در بسیاری از موارد، اختلاف‌های سیاسی، قومی، سمتی و زبانی به وجود آمده است. شبکه‌های اجتماعی مثل فیس‌بوک، زمینه خوب آگاهی و برقراری ارتباط میان آقایان و خانم‌ها را مهیا ساخته است. از آغاز انقلاب اینترنتی در افغانستان و به‌خصوص در چند سال اخیر، این شبکه‌ها رشد بی‌سابقه‌ای دارند و بیشتر خانم‌ها از آن جهت افزایش صمیمیت‌ها، دسترسی به اخبار و اطلاعات و در میان‌گذاری نظریات و مذکورهایشان پیرامون موضوعات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی استفاده می‌کنند. ولی باید یادآور شد که این پیشرفت چشم‌گیر بر علاوه تحولات مثبت و نقش‌آفرین، پیامدهای منفی و یا هم‌ناخوشایند را به همراه داشته است. خانم‌ها امروز علاوه بر آزار و اذیت‌های خیابانی و سوءاستفاده‌های جنسی در جامعه، در فضای مجازی نیز در امان نیستند و در معرض توطئه‌ها و اقدامات تجاوزگرانه بعضی افراد کم‌دانش قرار می‌گیرند. این حالت باعث به وجود آمدن صدمات روانی و احساسی جدی می‌شود. این واقعیت ناراحت‌کننده است؛ اما متأسفانه ما همیشه شاهد این مسائل هستیم. برای بهبودی این وضعیت، لازم است تا به صورت جدی خدمت‌گذاری حاکم باشد؛ حتی از کم‌ترین فرصت بیشترین استفاده را انجام دهیم در هر سطحی که هستیم باید واقع‌بینانه برای عمران

و آبادی و نجات کشور از بحران موجود اقدامات سازنده را روی دست گیریم. باید دریغ چارچوب منظم و عقلانی با رویکرد و فکر شهروند محورانه، از این شبکه‌ها استفاده بهتری داشته باشیم و به جای کارهای بیهوده و مصروف شدن در برنامه‌هایی که اصلاً خیر و سعادتش به خود و جامعه‌مان نمی‌رسد، به پرهیزید. برای پیشرفت، پویایی، مطالعه دیدگاه‌های سازنده و از ظرفیت مطلوب در آن استفاده کنیم. شبکه‌های اجتماعی را طوری مدیریت کنیم که همیشه مورد توجه دیگران قرار گرفته و با ارائه مطلب‌های مفید و ارزشمند، جایگاه اجتماعی و شخصیتی خود را حفظ نماییم.

رسانه‌های اجتماعی نوعی از رسانه‌ها هستند که بر اثر تکنولوژی‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی و در فضای مجازی و به کمک اینترنت رخ داده است. رسانه‌های اجتماعی را می‌توان در هفت گروه دسته‌بندی کرد. شبکه‌های اجتماعی، وبلاگ‌ها، ویکی‌ها، پادکست‌ها، فروم‌ها، کامیونیتی‌های محتوایی و میکروبلانگ‌ها هفت نوع رسانه‌های اجتماعی محسوب می‌شوند. عمده‌ترین ویژگی‌های آن‌ها عبارت‌اند از:

۱- **امکان مشارکت کردن:** رسانه‌های اجتماعی ارسال بازخورد از سوی مخاطب و همکاری و همگامی با رسانه را تسهیل کرده‌اند و آن را تشویق می‌کنند. این رسانه‌ها مرز و خط‌کشی بین رسانه و مخاطب را از بین برده‌اند.

۲- **باز بودن:** اغلب رسانه‌های اجتماعی برای مشارکت اعضا و دریافت بازخورد باز هستند. آن‌ها رأی دادن، کامنت گذاشتن و به اشتراک‌گذاری اطلاعات را تشویق می‌کنند. به ندرت مانعی برای تولید و دسترسی به محتوا در این رسانه‌ها وجود دارد.

۳- **ارتباط دوسویه:** رسانه‌های سنتی عمل انتشار را انجام می‌دادند و محتوا را برای مخاطب ارسال می‌کردند، ولی در رسانه‌های اجتماعی فضایی برای گفتگو و محاوره‌ی دوطرفه وجود دارد و جریان ارتباطی از حالت یک‌سویه به دوسویه تغییر پیدا کرده است.

۴- **شکل‌گیری جماعت‌های آنلاین:** رسانه‌های اجتماعی این امکان را برقرار می‌کنند که جماعت‌ها و گروه‌ها به سرعت شکل بگیرند و ارتباط مؤثری برقرار کنند. این جماعت‌های

آنلاین می‌توانند حول علایق مشترکی مانند عکاسی، یک تیم ورزشی یا یک برنامه تلویزیونی شکل گرفته باشند.

۵- **توانایی برقراری ارتباط:** اغلب شبکه‌های اجتماعی همیشه در حال گسترش اتصالات و ارتباطاتشان هستند و با سایت‌ها، منابع و افراد دیگر پیوند برقرار می‌کنند (عزت زاده و هاشمی، ۱۳۹۳).

بررسی رابطه فضای مجازی و خشونت

شبکه‌های اجتماعی به عرصه و فضای تعاملات اجتماعی و کنش‌های بین افراد شکل و نقش جدیدی داده و تبدیل به بستر مناسبی برای شکل‌گیری افکاری عمومی شده است. انفجار اطلاعات و انتشار گسترده و دسترسی آسان به اخبار و اطلاعات در قرن ۲۱ سبب گردیده تا دسترسی جامعه به اخبار و اطلاعات به رسانه‌های سنتی و دولتی محدود نگردد، با بالا رفتن سطح دانش و دسترسی آسان به اخبار و اطلاعات، جامعه در بطن خود با تغییراتی روبرو گردیده و نگرشش نسبت بسیاری از موضوعات در حال تغییر است. از این رهگذر شبکه‌های اجتماعی (حقیقی، مجازی) در این تغییر نقش مهمی را ایفاء می‌نماید و سبب سازمان‌دهی، تأثیرگذاری اجتماعی و ظهور و گسترش افکار عمومی شده‌اند. جریان سریع اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی، کنترل دولت‌ها و حکومت‌ها را بر جریان اخبار و اطلاعات و همچنین روابط اجتماعی با چالشی جدی مواجه کرده است. در شبکه‌های اجتماعی، اخبار، تصاویر و ویدئوها بدون سانسور و با سرعت انتشار می‌یابد و این نقش رسانه‌ای شبکه‌های اجتماعی، سبب برتری آن‌ها بر رسانه‌های متعارف سنتی و دولتی شده است (مولایی، ۱۳۸۸). شبکه‌های اجتماعی در هر جامعه و افکار عمومی می‌تواند دارای نقش‌ها و تأثیرات مثبت یا منفی باشد. شبکه‌های اجتماعی در وجه مثبت می‌تواند سبب سازمان‌دهی، گسترش و توسعه مشارکت اجتماعی، انتشار سریع اخبار و اطلاعات، تقویت خرد جمعی، بیان آزادانه‌ی ایده‌ها و آشنایی با افکار و سلیقه‌ی دیگران شود و سبب شکل‌گیری افکار عمومی و همسویی آن‌ها در راستای تأیید یا تکذیب پدیده‌های اجتماعی

و یا پدیده‌هایی که مشکلات و معضلاتی را برای جامعه فراهم نموده و همگانی که دارای مصالح و منافع مشترک بوده‌اند و مبتلابه آن هستند و غیره؛ اما وجه منفی شبکه‌های اجتماعی آن که این شبکه‌ها می‌توانند زمینه‌ساز شایعات و اخبار نادرست باشند و از سوی افراد و گروه‌ها پیام‌ها و اخبار به‌گونه‌ای در جامعه و فضای مجازی تزیق و برجسته‌سازی شود که افکار عمومی در راستای منافع آن افراد و گروه‌ها جهت‌گیری کند؛ این جهت‌گیری مصالح و منافع عمومی را در بر نخواهد داشت و در واقع در راستای فریب افکار عمومی است. آنچه مسلم است، این که شبکه‌های اجتماعی در جوامع امروز نقش مهمی را ایفاء می‌نماید و در شکل‌گیری افکار عمومی تأثیر بسزایی دارند.

در جوامع مختلف خشونت به شکل‌های مختلف بروز می‌کند اما مشکل از آنجا آغاز می‌شود که خشونت از شکل طبیعی خارج و به یک بیماری ناهنجاری عمیق اجتماعی تبدیل می‌شود و بر گروه‌ها و اقشاری از جامعه به‌صورت سیستماتیک فشار می‌آورد. از آنجایی که خشونت و دیگر رفتارهای ضداجتماعی جوانان در دو دهه گذشته افزایش یافته است و خطر ارتکاب خشونت در اواسط دوره جوانی به بیشترین حد خود می‌رسد. خشونت دوره بزرگ‌سالی عموماً با خشونت دوره جوانی رابطه دارد، چراکه بزرگ‌سالان قبلاً یک جوان بوده‌اند. اگر خشونت دوره جوانی را کاهش دهیم می‌توان گفت که خشونت دوره بزرگ‌سالی نیز کاهش خواهد یافت (رستمی، ۱۳۹۳). یکی از مسائل پیچیده جوامع فعلی که توجه بسیاری از جامعه‌شناسان (مثل ویلیام ردی، آلدرفرو ویستر) را به خود معطوف داشته موضوع خشونت جوانان است که روزبه‌روز هم گسترش بیشتری می‌یابد. از آنجایی که خشونت یکی از آسیب‌های اجتماعی است که اثرات زیان‌بار جسمی، روانی و اجتماعی فراوانی به همراه دارد. اعمال خشونت‌بار نه‌تنها فردی را که مورد خشونت قرار گرفته تحت تأثیر قرار می‌دهد بلکه به‌طور غیرمستقیم به سایر افراد جامعه نیز آسیب می‌رساند تا جایی که حتی می‌توان مشاهده کرد اعمال خشونت‌آمیز افراد نسبت به هم را از مصادیق انتشار آثار سوء اجتماعی آن دانست، افزایش میزان خشونت و قربانی

شدن جرائم خشونت‌بار در سال‌های اخیر روند داشته است، به طوری که تأثیر عمده‌ای بر مرگ‌ومیر جوانان و نوجوانان در هر کشوری دارد (رستمی، ۱۳۹۳).

پدیده خشونت امری فراگیر بوده و متعلق به جامعه خاصی نیست، البته میزان آن از کشوری به کشور دیگر یا از شهری به شهر دیگر متفاوت است. خشونت رفتاری است که بر قربانیان همه‌روزه افزوده و موجب اضطراب مردم و احساس ناامنی آن‌ها به‌ویژه گروه‌های ضعیف‌تر و آسیب‌پذیرتری می‌شود. گستردگی و فزاینده‌گی انواع خشونت در جامعه، علاوه بر قربانیان، امنیت اجتماعی و سلامت روانی مردم را هم به خطر می‌اندازد (صمدی و امیرداور، ۱۳۹۷)؛ بنابراین می‌توان گفت که اکثر جوامع به‌ویژه جوامعی که میزان خشونت بالایی دارند دچار نوعی رنج اجتماعی هستند. خشونت از آسیب‌های جدید و شایع در جامعه است. خشونت جوانان به‌عنوان رفتار آزاردهنده به لحاظ روحی، جسمی و ... از جمله مواردی است که همواره در اکثر جوامع وجود داشته و روزبه‌روز در حال افزایش است. بر اساس گزارش جهانی خشونت و بهداشت در سال ۲۰۰۰ میلادی حدود ۱۹۹۰۰۰ قتل برای جوانان جهان گزارش شده است (۲/۹ نفر در ۱۰۰۰۰۰ نفر)؛ علیرغم کمبود اطلاعات اپیدمیولوژیک جهانی برای نوجوانان، خودکشی همچنان به‌عنوان یکی از علل اصلی مرگ در سراسر جهان به شمار می‌رود و یکی از نگرانی‌های عمده در بهداشت عمومی است. بیشترین میزان شیوع خودکشی نوجوانان در هر دو جنس در جنوب شرقی آسیا و شرق اروپا رخ می‌دهد. سالانه، نزدیک به ۴۶۰۰ جوان ۱۰ تا ۲۴ ساله خودکشی می‌کنند. آمار تکاندهنده‌تر این است که برای هر خودکشی منجر به مرگ در نوجوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله، بین ۱۰۰ و ۲۰۰ مورد اقدام به خودکشی وجود دارد. شیوع افکار خودکشی در طول دوره نوجوانی در محدوده ۱۲/۱-۲۹،۹ درصد تخمین زده می‌شود. نتایج مقایسه‌ی ۴۹ کشور در حال توسعه متوسط شیوع کلی افکار خودکشی را ۱۵/۳ درصد گزارش کرده است، بالاترین شیوع مربوط به منطقه آفریقا حدود ۱۹/۸ درصد گزارش شده است. افکار خودکشی و تلاش‌های قبلی به‌عنوان پیش‌بینی‌کننده قوی برای خودکشی نوجوانان شناخته

می‌شوند. تقریباً یک سوم از نوجوانانی که افکار خودکشی دارند در سنین نوجوانی برای خودکشی برنامه‌ریزی می‌کنند. حدود ۶۰ درصد از افرادی که چنین برنامه‌ای دارند عمدتاً یک سال پس از شروع پیدایش ایده خودکشی در ذهنشان، اقدام به خودکشی می‌کنند (سیمبر و همکاران، ۱۳۹۶:۱۱۵۴).

خشونت جوانان از جمله مشکلات عمده جامعه است که امروزه در حال توسعه افزایش است. خشونت جوانان به‌عنوان یک مسئله اجتماعی همانند سایر مسائل اجتماعی دیگر تحت تأثیر عوامل مختلفی است. خشونت جزو مسائل اجتماعی حاد به شمار می‌رود که در تمام مناطق جغرافیایی و در میان تمام گروه‌های دینی، نژادی و در تمام سطوح تحصیلی، شغلی، اقتصادی و اجتماعی مشاهده می‌شود. گزارش‌های رسانه‌ها و نتایج پژوهش‌های مختلف در اکثر کشورهای دنیا من جمله اسمیت و شارپ (۱۹۹۵)، اولوئوس (۱۹۹۹) نشان می‌دهد که خشونت در سال‌های اخیر افزایش یافته و جدی‌تر شده است و شامل طیفی از اعمال عمدی خشن جسمی، روانی، عاطفی و کلامی است که تأثیر منفی بر سلامت جسم و روان فرد و درک از خود برجای می‌گذارد. در جامعه‌ی امروز به دلایلی چون گسترش فقر، عدم توجه به مسائل معنوی و انسانی گرایش به خوش‌گذرانی‌ها، سقوط خانواده و ارزش‌های تربیتی و بالاخره گسترش ماشینیسیم سبب بدبینی و ترس از آینده و در نهایت خشونت و پرخاشگری شده است. رسانه‌های اجتماعی در سال‌های اخیر در زندگی آنلاین و آفلاین کاربران اینترنتی آن‌چنان تأثیرگذار بوده‌اند که شکل‌های ارتباطات اجتماعی نیز از این رسانه‌های جدید تأثیر پذیرفته است. مقدمه موضوع شبکه‌های اجتماعی مجازی از سال ۲۰۰۵ میلادی تاکنون اصلی‌ترین مشغله کاربران اینترنت در دنیا و ایران بوده است و به همین دلیل قوی‌ترین رسانه برخط در دنیا نامیده می‌شوند. تکثر، تنوع محتوایی و قابلیت‌های متعدد نرم‌افزاری و اینترنتی از ویژگی‌هایی است که موجب اقبال وسیع کاربران از این شبکه‌ها شده است. قدرت برقراری نظام شبکه‌ای میان دوستان و همفکران کاربران به‌صورت منظم از ویژگی این شبکه‌ها است. امروزه عمدتاً برای نامیدن پایگاه‌های اینترنتی به کار می‌رود

که افراد با عضویت در آن‌ها امکان دستیابی به اطلاعات سایر اعضا، آشنایی با علایق آن‌ها، به اشتراک‌گذاری تولیدات متنی، صوتی و تصویری و نیز تشکیل گروه‌هایی بر اساس علایق مشترک با برخی دیگر از اعضای پایگاه را پیدا می‌کنند (افراسیابی، ۱۳۹۴: ۲۰). آمار روزافزون بازدیدکنندگان شبکه‌های اجتماعی بیان‌کننده جذابیت‌های متعدد جوامع مجازی برای جذب کاربران اینترنت است. از آغاز قرن تا اواخر دهه ۱۹۳۰ میلادی مطالعاتی در زمینه تأثیر رسانه‌ها انجام شد. ظهور نظریه گلوله جادویی یا سوزن تزریق^۱، شاید گویاترین گزینه و توصیف برای نشان دادن تأثیرات بی‌چون و چرای رسانه‌ها بر مخاطبان است به باور این گروه از محققان، رسانه هر جا که باشند از چنان قدرتی برخوردارند که می‌تواند عقاید، باورها، عادات زندگی و الگوهای رفتارها را مطابق میل کنترل‌کنندگان آن درآورده یا تغییر دهند. این دیدگاه خطی بر این باور است که رسانه‌ها توان تسخیر ذهن تمامی مخاطبان، به‌ویژه جوانان را دارد (خرازانی، ۱۳۹۴: ۱۷۳). اگرچه از پایه‌های نظری آثار خشونت رسانه‌ای، به‌طور کلی طی دهه ۱۹۷۰ میلادی و در کتاب «ریچارد کوینی^۲» با عنوان «واقعیت اجتماعی جرم» ریخته شد و پس از آن و به‌واسطه توسعه رسانه‌های نوین گسترش یافت (همان: ۱۷۴).

امروزه نسل جوان به‌عنوان افراد خوش‌بین و علاقه‌مند به فعالیت‌گره‌ی که استعداد زیادی در فناوری دارند، شهره هستند. اکثر جوانان از اینترنت به‌عنوان ابزاری برای برقراری و حفظ روابط باهم سن و سال‌های خود استفاده می‌کنند. نیاز به گفتن نیست که غوطه‌ور شدن در این فرهنگ غنی فناوری، مهارت و علایق جوانان را به‌شدت تحت تأثیر قرار می‌دهد. این مهارت‌ها ارزش‌هایی را عرضه می‌کند که یادگیری از طریق تجربه و ایجاد نوعی فرهنگ مجازی در فضای دیجیتال را تقویت می‌کند. می‌توان گفت شبکه‌های اجتماعی به جزء جدایی‌ناپذیری از زندگی بسیاری از دانشجویان بدل شده است و

1. Magic bullet theory or hypodermic needle theory

2 Richard quinny

به صورت مستقیم یا غیرمستقیم کلیه جوانب زندگی آن‌ها را تحت تأثیر قرار داده است (امامی ریزی، ۲۰۸:۱۳۹۵).

دانشجویان به واسطه داشتن سواد رسانه‌ای از بیشترین استفاده‌کنندگان شبکه‌های مجازی هستند. اگرچه آثار منفی کاربرد فناوری‌های ارتباطی و شبکه‌های اجتماعی در قالب بروز خشونت قابل‌انکار نیست؛ اما به نظر می‌رسد فرو کاستن نقش فضای مجازی در بروز خشونت نوعی ساده‌سازی مسئله است. خشم و خشونت و پرخاشگری در واقع نوعی هیجان و رفتاری در تعارض با مدنیت است. مدنیت کیفیتی از رفتار اجتماعی است که در آن بر سر مرزهای حریم شخصی نوعی اجماع وجود دارد. بدون تردید جوانان و به‌ویژه قشر دانشجو بیشتر مستعد مدنیت هستند تا خشونت. از آنجایی که جامعه و نظام آموزش عالی در هر کشور علاقه‌مند به رشد و تکامل موفقیت‌آمیز نسل جوانان دانشجو و جایگاه او هستند، پیشرفت تحصیلی و کاهش خشونت به تحقق این مهم سود خواهد رساند.

شبکه‌های اجتماعی علی‌رغم مخاطراتی که در بین دارند اگر به‌درستی مورد استفاده قرار گیرند می‌توانند مزایایی به همراه داشته باشند. این شبکه‌ها قادر به توانمندسازی شهروندان و به‌ویژه نسل جوان دانشجو هستند و می‌توانند آثار مثبت اجتماعی و از آن جمله کاهش خشونت را در پی داشته باشند در شرایط کنونی جامعه در حال گذار ایران با مسائل عدیده اجتماعی، فکری و فرهنگی مواجه است و جوانان دانشجو نیز بخش مهمی از سرمایه انسانی جامعه را تشکیل می‌دهند. درک و فهم اینکه با توجه به رویکرد دوسویه و متقابل بین کاربران دانشجو و شبکه‌های اجتماعی تا چه حد می‌توان نقش این شبکه‌ها را بر کاهش خشونت در جامعه مورد واکاوی قرار داد، دغدغه پژوهش حاضر است که محقق درصدد پاسخ دادن به آن برآمده است.

بررسی پژوهش

از نظر روش‌شناسی این تحقیق آمیخته (کیفی-کمی) است. این پژوهش بر اساس هدف یک تحقیق کاربردی است. این تحقیقات با استفاده از زمینه فراهم شده از طریق تحقیقات بنیادی برای رفع نیازمندی‌های بشر و بهبود و بهینه‌سازی ابزارها روش‌ها در جهت توسعه رفاه و آسایش و ارتقا سطح زندگی انسان مورد استفاده قرار می‌گیرد. همچنین تحقیق حاضر بر اساس ماهیت و روش (چگونگی به دست آوردن داده‌های مورد نیاز)، در زمره تحقیقات توصیفی از نوع پیمایشی قرار دارد. از لحاظ نوع نظارت و درجه کنترل این تحقیق در زمره تحقیقات میدانی قرار دارد چراکه محقق متغیرها را در حالت طبیعی آن‌ها بررسی می‌کند. جامعه آماری تحقیق در دو بخش کیفی و کمی قابل تعریف است:

جامعه آماری در بخش کیفی شامل خبرگان مجتمع دانشگاهی ولایت می‌باشند. این افراد شامل اساتید و کارشناسان شاغل در این مجتمع هستند. در مرحله کیفی جامعه آماری شامل ۱۰ نفر از خبرگان (اساتید دانشگاه) هستند که از نظرات آن‌ها در طی مراحل روش دلفی بهره گرفته می‌شود. جامعه آماری در بخش کمی شامل همه دانشجویان واحد تهران مرکزی و دانشگاه علامه طباطبائی است. در روش کمی برای تعیین حجم نمونه از فرمول تعیین حجم نمونه کوکران استفاده می‌شود. روش گردآوری داده‌ها در تحقیق حاضر به دو صورت یا روش زیر انجام می‌گردد:

۱) روش کتابخانه‌ای:

برای گردآوری داده‌ها و اطلاعات لازم در خصوص مبانی نظری تحقیق و تفهیم و تشریح متغیرها و همچنین پیشینه پژوهش از روش کتابخانه‌ای استفاده می‌شود.

۲) روش میدانی:

برای گردآوری داده‌ها و اطلاعات لازم در خصوص بررسی متغیرهای تحقیق و آزمون فرضیه‌ها از روش میدانی استفاده می‌شود؛ و اطلاعات برآمده از پرسشنامه توزیع شده میان دانشجویان به‌مثابه جامعه آماری و با استفاده از نمونه‌گیری خوشه‌ای است. برای

تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه از روش‌های آماری مختلفی استفاده شده است. برای این منظور و متناسب با نیاز آمار تحلیلی، از نرم‌افزار آماری علوم اجتماعی^۱، نرم‌افزار صفحه گسترده اکسل و PLS در دو بخش آمار توصیفی و آمار استنباطی، بهره گرفته شده است؛ که در ادامه به بررسی آن‌ها خواهیم پرداخت. اطلاعات لازم برای تحقیق حاضر از پرسشنامه‌ای که اعتبار آن مورد آزمون قرار می‌گیرد، جمع‌آوری شده و این اطلاعات در محیط نرم‌افزاری SPSS با اعمال آزمون‌های آماری مناسب با توجه به فرضیات تحقیق، تجزیه و تحلیل می‌گردد.

یافته‌های پژوهش

الف: نتایج بخش تکنیک دلفی

تکنیک دلفی در سه مرحله اجرا شد و در هر مرحله تعدادی از شاخص‌ها بر اساس میزان میانگین ضریب کندال و نظر خبرگان در مدل حذف شدند و مرحله بعدی با حذف شاخص‌های ضعیف مجدداً تکرار شده است. در نهایت سه مرحله تکنیک دلفی انجام شد که در مرحله سوم نتایج نشان می‌دهند که به توافق جمعی رسیدیم و شاخص‌های نهایی هستند. نتایج مراحل تکنیک دلفی در جداول زیر مشاهده می‌شود. بر اساس نتایج جدول (۱) چون مقدار به دست آمده برای آماره آزمون کندال در مرحله سوم (۰/۸۲۵) در سطح خطای $\alpha=0/01$ معنی‌دار است ($sig<0/01$)، چنین استنباط می‌شود که بین پاسخگویان در ارتباط با سؤالات توافق معنی‌دار وجود دارد و مقدار به دست آمده بری آماره کندال (۰/۸۲۵) حاکی از اتفاق نظر بسیار بالایی پاسخگویان است.

¹Statistical Packages for Social Science (SPSS)

جدول (۱)، آمارهای آزمون کندال

شاخص‌ها	مرحله اول	مرحله دوم	مرحله سوم
N	10	10	10
Kendall's W(a)	.438	.486	.825
Chi-Square	1054.245	986.572	1174.633
Df	89	89	89
Asymp. Sig.	.000	.000	.000

در این مرحله چون آماره کندال (۰/۸۲۵) حاکی از اتفاق نظر بسیار بالای پاسخگویان است. با مشورت با استاد راهنما و استاد مشاور و تحلیلگر روند کار دلفی متوقف شد.

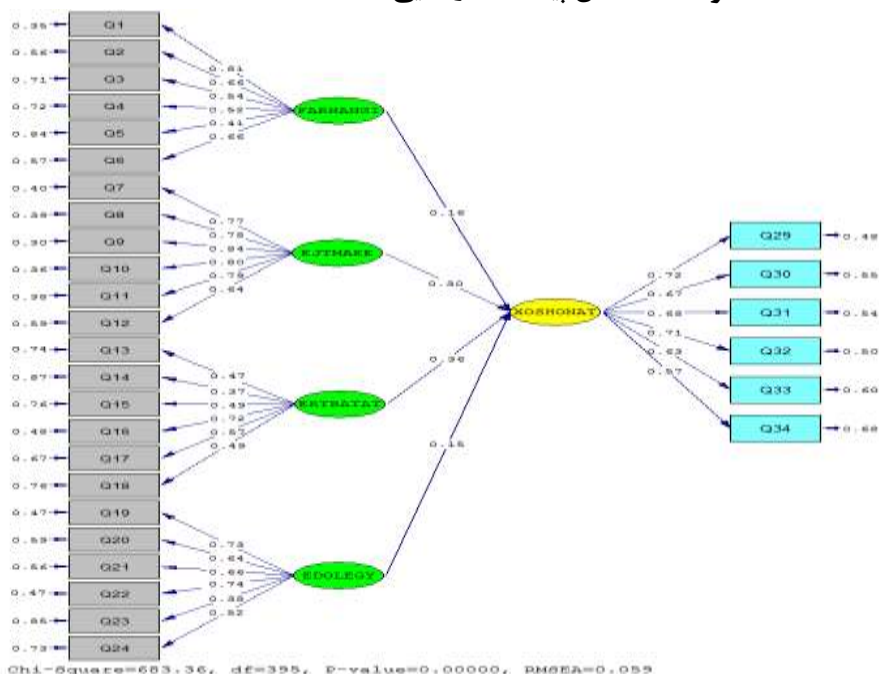
ب) نتایج بخش معدلات ساختاری

پس از بررسی و اعتبار یابی همه مؤلفه‌ها و شاخص‌های مدل‌های مورد بررسی شامل مؤلفه‌ها و ابعاد فرهنگی، ارزش‌های اجتماعی، ارتباطات و ایدئولوژیک و همچنین تحلیل و ارزیابی داده‌های جمع‌آوری شده از نظرات خبرگان تحقیق و جامعه آماری مورد بررسی، در این بخش مدل پیشنهادی تحقیق ارائه می‌گردد. مدل تحقیق شامل مؤلفه‌هایی است که نقش شبکه‌های اجتماعی بر کاهش خشونت در بین جوانان دانشجو را در چهار بعد فرهنگی، ارزش‌های اجتماعی، ارتباطات و ایدئولوژیک ارزیابی و سنجش می‌کند.

نتایج اعتبارسنجی مدل پیشنهادی در ادامه ارائه شده است. نتایج در نمودار (۴-۱۳) نشان می‌دهند که مدل نقش شبکه‌های اجتماعی بر کاهش خشونت در بین جوانان دانشجو در چهار سطح شناسایی شده از اعتبار مناسبی برخوردار است. با توجه به اینکه بارهای عاملی هر چهار سطح تعیین شده بیشتر از مقدار ۰/۵ است بنابراین نتیجه گرفته می‌شود که سطوح شناسایی شده از اعتبار و روایی مناسبی برخوردار هستند. از سویی دیگر سؤالات مربوط به هر چهار سطوح نیز دارای همچنین شرایطی هستند و با توجه به اینکه بارهای عاملی همه

سؤالات از مقدار ۰/۵ بیشتر است نتیجه گرفته می‌شود که سؤالات ارزیابی هر سطح نیز از اعتبار و روایی مناسبی برخوردار است. به این تخمین، مدل در حالت تخمین استاندارد گفته می‌شود. حالت تخمین استاندارد ضرایب همگن شده هستند؛ یعنی مقیاس آن‌ها یکی شده است و امکان مقایسه بین آن‌ها وجود دارد. در حالتی که این مقدار بین متغیرهای مکنون و آشکار مربوط به آن در نظر گرفته می‌شود، برابر با همان ضرایب همبستگی یا بارهای عاملی هستند (انجام تحلیل عاملی تأییدی)؛ و اگر بین دو متغیر مکنون در نظر گرفته شوند، همان ضرایب مسیر یا بتاهای استاندارد شده رگرسیونی هستند (در انجام معادلات ساختاری). نتایج مدل تحقیق حاضر در حالت تخمین استاندارد نشان می‌دهد که همبستگی مثبت و معناداری بین متغیرهای مکنون و مشاهده در مدل وجود دارد. همچنین رابطه مثبت و معنی‌داری بین متغیرهای مکنون مشاهده می‌شود.

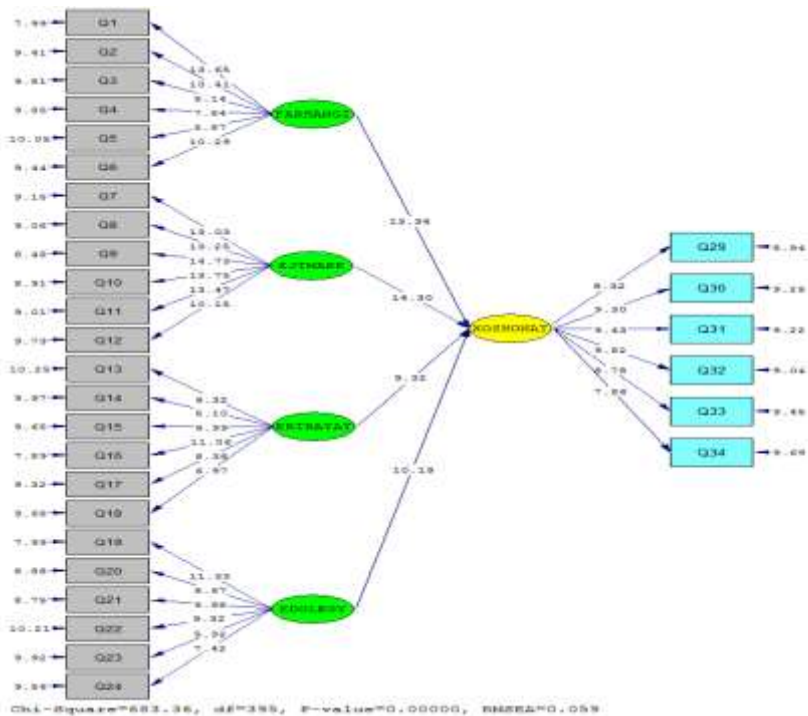
نمودار (۱)، مدل پیشنهادی و نهایی، در حالت استاندارد

مدل تحقیق در حالت معناداری

با توجه به آنکه تمامی ضرایب به‌دست آمده بزرگ‌تر از ۱,۹۶ یا کوچک‌تر از -۱,۹۶ هستند همگی معنادار شده‌اند. مبنای تأیید یا رد شدن فرضیه‌ها (معناداری روابط) بررسی مدل در حالت معناداری است. در سطح خطای ۰,۰۵ و آزمون دوطرفه (پیش فرض نرمال) مقادیر بحرانی اعداد ۱,۹۶ و -۱,۹۶ می‌باشند. چنانچه ضرایب معناداری بیشتر از ۱,۹۶ و یا کوچک‌تر از -۱,۹۶ باشند فرض صفر رد و فرض یک یعنی وجود ارتباط معناداری تأیید می‌شود.

نمودار (۲)، مدل پیشنهادی و نهایی، در حالت معناداری

جدول (۲)، نتایج معادلات ساختاری

جهت تأثیر	نتیجه آزمون	آماره t	ضریب مسیر (بتا)	ابعاد
مستقیم	تائید	۱۳/۳۶	۰/۱۶	از بعد فرهنگی -> کاهش خشونت در بین دانشجوی
مستقیم	تائید	۱۴/۳۰	۰/۳۰	از بعد ارزش‌های اجتماعی -> کاهش خشونت در بین دانشجوی
مستقیم	تائید	۹/۳۲	۰/۳۶	از بعد ارتباطات -> کاهش خشونت در بین دانشجوی
مستقیم	تائید	۱۰/۱۹	۰/۱۵	از بعد ایدئولوژیک -> کاهش خشونت در بین دانشجو

جدول (۳)، نتایج معادلات ساختاری مؤلفه‌های مدل

جهت تأثیر	نتیجه آزمون	آماره t	ضریب مسیر (بتا)	مؤلفه‌ها	ابعاد
مستقیم	تائید	۱۳/۶۵	۰/۸۱	هویت بخشی	بعد فرهنگی
مستقیم	تائید	۱۰/۴۱	۰/۶۶	پرورش شخصیت مدنی	
مستقیم	تائید	۸/۱۴	۰/۵۴	روحیه و حس همنوایی	
مستقیم	تائید	۷/۸۴	۰/۵۲	احترام متقابل و پرهیز از هتاکی	
مستقیم	تائید	۵/۸۷	۰/۴۱	سازش و پرهیز از اضطراب	
مستقیم	تائید	۱۰/۲۹	۰/۶۶	همراهی و همکاری در ابعاد مختلف	

مستقیم	تائید	۱۳/۰۳	۰/۷۷	انسجام بخشی،	بعد ارزش‌های اجتماعی
مستقیم	تائید	۱۳/۲۵	۰/۷۸	سازگاری اجتماعی،	
مستقیم	تائید	۱۴/۷۳	۰/۸۴	انتقادپذیری،	
مستقیم	تائید	۱۳/۷۶	۰/۸۰	تحمل دیدگاه مخالف	
مستقیم	تائید	۱۳/۴۷	۰/۷۹	خودباوری و اعتماد به نفس	
مستقیم	تائید	۱۰/۱۶	۰/۶۴	انعطاف‌پذیری اجتماعی	
مستقیم	تائید	۹/۳۲	۰/۴۷	مدیریت سیاست‌گذاری فضای مجازی	بعد ارتباطات
مستقیم	تائید	۵/۱۰	۰/۳۷	افزایش سواد رسانه‌ای	
مستقیم	تائید	۶/۹۹	۰/۴۹	ارتباطات چندگانه	
مستقیم	تائید	۱۱/۰۶	۰/۷۲	نیاز به پیشرفت	
مستقیم	تائید	۸/۳۸	۰/۵۷	ارضای نیازهای علمی دانشجویان،	
مستقیم	تائید	۶/۹۷	۰/۴۹	روزآمدی و افزایش آگاهی	
مستقیم	تائید	۱۱/۳۳	۰/۷۳	ارضای نیازهای اخلاقی دانشجویان	بعد ایدئولوژی
مستقیم	تائید	۹/۶۷	۰/۶۴	بیان عقاید و باورهای شخصی	
مستقیم	تائید	۹/۹۸	۰/۶۶	تحکیم اعتقادات و باورها	
مستقیم	تائید	۹/۳۲	۰/۷۴	گفتگو با خبرگان علما	
مستقیم	تائید	۵/۳۲	۰/۳۸	آشنایی با ایدئولوژی‌های مختلف	
مستقیم	تائید	۷/۴۲	۰/۵۲	احترام به عقاید دیگران	

آزمون فرضیه‌ها

فرضیه اول تحقیق: «مدیریت سیاست‌گذاری فضای مجازی، توأم با افزایش سواد رسانه‌ای از طریق انسجام‌بخشی، هویت‌بخشی، پرورش شخصیت مدنی و سازگاری جوانان دانشجو موجبات دوری آن‌ها از خشونت را فراهم خواهند آورد.» در آزمون فرضیه موردنظر با استفاده از مدل معادلات ساختاری، اولاً خروجی نرم‌افزار نشان‌دهنده مناسب بودن مدل ساختاری پردازش یافته برای آزمون فرضیه اول است. نمودار (۲) ضرایب و پارامترهای به‌دست‌آمده مدل ساختاری تحقیق را نشان می‌دهد. همان‌طور که قبلاً اشاره شد معیار تأیید یا رد یک فرضیه در نظر گرفتن اعداد معناداری است و از آنجا که عدد معناداری فرضیه تحقیق بیشتر از ۱,۹۶ است بنابراین H_0 رد می‌شود و فرضیه تحقیق مبنی بر مدیریت سیاست‌گذاری فضای مجازی، توأم با افزایش سواد رسانه‌ای از طریق انسجام‌بخشی، هویت‌بخشی، پرورش شخصیت مدنی و سازگاری جوانان دانشجو موجبات دوری آن‌ها از خشونت تأیید می‌شود. طبق مدل ساختاری استفاده از شبکه‌های اجتماعی در صورتی که منجر به افزایش سواد رسانه‌ای شود از طریق انسجام‌بخشی، هویت‌بخشی، پرورش شخصیت مدنی و سازگاری دانشجویان موجبات دوری آن‌ها از خشونت را فراهم می‌آورد. این مؤلفه‌های در مدل تحقیق ارزیابی شده و نتایج فرضیه محقق را تأیید می‌کند.

فرضیه دوم تحقیق: شبکه‌های اجتماعی به روحیه و حس همنوایی، نیاز به پیشرفت و ارضای نیازهای علمی و اخلاقی دانشجویان کمک کرده و آن‌ها را به اجتناب از خشونت‌های کلامی و رفتاری سوق خواهد داد. در آزمون فرضیه موردنظر با استفاده از مدل معادلات ساختاری، اولاً خروجی نرم‌افزار نشان‌دهنده مناسب بودن مدل ساختاری برازش یافته برای آزمون فرضیه اول است. همچنین نمودار (۲) معناداری ضرایب و پارامترهای به‌دست‌آمده مدل ساختاری تحقیق را نشان می‌دهد. از آنجا که معیار تأیید یا رد یک فرضیه در نظر گرفتن اعداد معناداری است و عدد معناداری فرضیه تحقیق بیشتر از ۱,۹۶ است بنابراین H_0 رد می‌شود و فرضیه تحقیق که شبکه‌های اجتماعی به روحیه و

حس همنوایی، نیاز به پیشرفت و ارضای نیازهای علمی و اخلاقی دانشجویان کمک کرده و آن‌ها را به اجتناب از خشونت‌های کلامی و رفتاری سوق خواهد داد، تأیید می‌شود. بنابراین مدل ساختاری نشان می‌دهد که استفاده از شبکه‌های اجتماعی در صورتی که به روحیه و حس همنوایی، نیاز به پیشرفت و ارضای نیازهای علمی و اخلاقی دانشجویان کمک کند می‌تواند آن‌ها را به اجتناب از خشونت‌های کلامی و رفتاری سوق دهد. این مؤلفه‌های در مدل تحقیق ارزیابی شده و نتایج فرضیه محقق را تأیید می‌کند.

نتیجه گیری

خشونت از جمله مسائل اجتماعی است که در تمام مناطق جغرافیایی و در میان تمام گروه‌های دینی، نژادی و در تمامی سطوح تحصیلی، شغلی، اقتصادی و اجتماعی مشاهده می‌شود؛ و آن گونه که تصور می‌شود، فقط محدود به خشونت فیزیکی و بدنی نمی‌شود. بسیاری از افراد کتک کاری و زخمی کردن یکدیگر و درگیری‌های فیزیکی را به عنوان مظهر خشونت معنا می‌کنند، حال آنکه دامنه‌ی تعریف و وجوه عینی خشونت لایه‌های گسترده‌تری از رفتارهای انسانی را در برمی‌گیرد که متأثر از عوامل بیرونی و درونی است. آلپورت شخصیت و رفتار انسانی را به عنوان سامانه‌ای با مورد توجه قرار می‌دهد که عناصر متعددی در تعامل با یکدیگرند. در این سامانه خشونت را می‌توان به مثابه یکی از رفتارهای آدمی مورد مطالعه قرار داد. عناصر این سامانه شامل خصوصیات ارثی، عوامل زیستی و هورمونی، نیروهای روان‌شناختی و مشخصه‌های فرهنگی و اجتماعی هستند که باهم در تعامل‌اند. در دنیای امروز زندگی انسان با شبکه‌های اجتماعی پیوند خورده است، شبکه‌های ارتباطاتی درهم تنیده و بهم پیوسته تمامی حوزه‌ها، معانی و مفاهیم و به طور کلی همه چیز را تحت تأثیر قرار داده‌اند. ارتباطات شبکه‌ای به مثابه «اساس فعالیت ارتباط انسان» در حال دگرگون ساختن همه ارتباطات انسانی است. جهان را بومی و بوم را جهانی می‌کند. اصطلاح شبکه‌های اجتماعی زیرمجموعه رسانه‌های اجتماعی قرار می‌گیرد. رسانه‌های اجتماعی، مفاهیمی کلان هستند که به واسطه پیدایی شبکه‌های جدید ارتباطی چون اینترنت و تلفن همراه پدید آمده‌اند. شبکه‌های اجتماعی به علت بی‌مکانی حاکم بر اینترنت بر علایق افراد و گروه‌ها بنیان نهاده شده‌اند. در واقع شبکه‌های اجتماعی بر پایه مشارکت همگانی بنا شده‌اند. این وب‌سایت‌های شبکه اجتماعی با فراهم کردن انگیزه و هدف برای فعالیت در رسانه‌ای که پیش از این جذابیت کمی داشته، به طور فزاینده‌ای افراد را به دنیای آنلاین می‌کشند. عمده‌ترین محورهای این فناوری‌های جدید رسانه‌ای استفاده هم‌زمان از امکانات آنلاین و دیجیتال در ارتباط با مخاطب است. در این ارتباط جدید،

رفتار مخاطب در برابر رسانه هم دچار دگرگونی و از مخاطب منفعل به مخاطب فعال تبدیل می‌شود. این رابطه دوسویه باعث ایجاد ساختاری نوین در نسل جدید رسانه‌ها می‌شود. در نسل جدید رسانه‌ها، برنامه‌ها علاوه بر ارائه خطی دارای خاصیت گزینش از طرف مخاطب نیز است. وبسایت‌های شبکه اجتماعی تبدیل به پدیده‌ای جهانی شده‌اند و اجتماعاتی مانند فیس‌بوک صدها میلیون نفر کاربر دارند. این وبسایت‌ها با خلق محیط‌های دوستانه امکان برقراری ارتباط و وفاق در زندگی اجتماعی را برای کاربران خود به ارمغان آورده‌اند، اما در کنار امتیازهایی که شبکه‌های اجتماعی دارند پیامدهای منفی و چالش‌های زیادی را هم در زندگی افراد به وجود آورده‌اند، به عبارت دیگر امروزه به‌خصوص در جامعه ما این شبکه‌ها در حال تبدیل شدن به یک تهدید می‌باشند؛ که این موارد نگاه کارشناسانه‌ای را می‌طلبد که این تهدیدها شناسایی و در جهت کاهش یا حذف آن‌ها گامی برداشته شود. از طرفی هم طولانی شدن دوره جوانی و نوجوانی، رواج شیوه‌های جدید رفتار اجتماعی برای پر کردن فضای زندگی، فردی شدن و کم‌رنگ شدن شکاف‌های متداول اجتماعی، اهمیت یافتن سبک زندگی و سیاست زندگی برای جوانان، از هم‌پاشیدگی شبکه‌های سنتی همسایگی و نوسازی شهری از جمله زمینه‌های اصلی‌ای هستند که شرایط جدید را پیش روی جوانان قرار داده‌اند. آنچه در کنار این روندها متأثر از رشد رسانه‌های جدید قابل ذکر است، اهمیت بیش‌ازپیش حفظ و ایجاد تنوع در اوقات فراغت برای جوانان است. در این پژوهش نقش شبکه‌های اجتماعی بر کاهش خشونت در بین جوانان دانشجو بررسی شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهند که مدیریت سیاست‌گذاری فضای مجازی، توأم با افزایش سواد رسانه‌ای از طریق انسجام‌بخشی، هویت‌بخشی، پرورش شخصیت مدنی و سازگاری جوانان دانشجو موجبات دوری آن‌ها از خشونت را فراهم آورد. همچنین شبکه‌های اجتماعی به روحیه و حس همنوایی، نیاز به پیشرفت و ارضای نیازهای علمی و اخلاقی دانشجویان کمک کرده و آن‌ها را به اجتناب از خشونت‌های کلامی و رفتاری سوق خواهد داد.

پیشنهاد‌های تحقیق

- افزایش سواد رسانه‌ای جوانان و خانواده‌ها.
- آموزش‌های لازم به جوانان و خانواده‌ها در زمینه استفاده صحیح از شبکه‌های اجتماعی مجازی.
- ارزیابی مدل بومی شبکه‌های اجتماعی.
- تولید و ساخت برنامه‌ها و نرم‌افزارهایی برای آشنایی و آموزش رایگان نحوه استفاده شبکه‌های اجتماعی.
- ایجاد پژوهش‌هایی در این زمینه به گونه‌ای که بتوان آن را به جامعه کاربران ایرانی تعمیم داد.
- افزایش انگیزه در میان جوانان جهت شرکت در انجمن و تشکل‌های گروهی و روابط نهادی.
- اصلاح نظام آموزشی و تربیتی کشور بر مبنای اخلاق دینی.
- اجرای میزگردهای تخصصی با حضور کارشناسان و متخصصان.
- طراحی و پیاده‌سازی سامانه‌های هوشمند نظارت و پویش شبکه‌های اجتماعی.
- فعالیت مسئولان به‌منظور مدیریت حس اعتماد عمومی در فضای شبکه‌های اجتماعی.
- به‌کارگیری گروه‌های فنی برای هدایت کاربران و محتوا.

منابع

عبداللہی نژاد، علیرضا؛ مجلسی، نوشین (۱۳۹۷)، «خشونت کلامی» در فضای مجازی؛ مطالعه موردی اظهارنظرهای دنبال کنندگان در صفحات اینستاگرام هنرمندان ایرانی، فصلنامه مطالعات رسانه‌های نوین، سال چهارم، شماره ۱۳، بهار ۱۳۹۷، صص ۶۱-۱

امامی ریزی، کبری (۱۳۹۵)، تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان، دومانامه علمی پژوهشی راهبردهای آموزش در علوم پزشکی، مرداد و شهریور ۱۳۹۵، صص ۲۱۳-۲۰۶

صمدی، مهران و شہلا امیر داور (۱۳۹۷)، «مطالعه رابطه بین میزان و نوع فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی با میزان پرخاشگری دختران دانشجوی مقطع کارشناسی ساکن در خوابگاه دانشگاه آزاد اسلامی تبریز»، زن و مطالعات خانواده، دوره ۱۱، شماره ۴۲، صص ۱۲۴-۱۰۸

عبداللہی نژاد، علیرضا و نوشین مجلسی (۱۳۹۷)، خشونت کلامی در فضای مجازی؛ مطالعه موردی اظهارنظرهای دنبال کنندگان در صفحات اینستاگرام هنرمندان ایرانی، مطالعات رسانه‌های نوین سال چهارم بهار ۱۳۹۷ شماره ۱۳.

مولایی، محمدمهدی (۱۳۸۸)، رسانه‌های اجتماعی چه هستند؟ منتشر شده در پایگاه اطلاع‌رسانی آفتاب نیوز به آدرس:

http://www.aftabir.com/articles/view/applied_sciences/communication/c12c1245560994_media_p1.php

عزت زاده، شہره؛ هاشمی، شہناز (۱۳۹۳)، بررسی انواع نقش رسانه‌های اجتماعی بر روابط بین‌الملل روابط عمومی اسلامی، قابل دسترس در:

<http://www.shara.ir/telex-10473.html>

افراسیابی، محمدصادق (۱۳۹۴)، کارکرد شبکه‌ها و رسانه‌های اجتماعی در مدیریت دانش، رسانه‌های نوین و فرهنگ، سال دوم، شماره ۱، بهار ۱۳۹۴، صص ۴۵-۱۹

خرازانی، سید حمید (۱۳۹۴)، رابطه استفاده از فضای سایبر با گرایش دانش‌آموزان به خشونت، فصلنامه پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی، سال یازدهم، شماره اول، بهار ۱۳۹۵، صص ۱۸۳-۱۶۱

رستمی، ابوذر (۱۳۹۳)، بررسی عوامل مؤثر بر خشونت در بین جوانان (مطالعه موردی؛ جوانان شهرستان گیلان غرب)، قابل دسترس در:

<https://elmnet.ir/article/10788885-37552>

ناوی، مهتاب؛ فرهودی نژاد، اکبر (۱۳۹۷)، داده کاوی در شبکه‌های اجتماعی، چهارمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در مهندسی برق و کامپیوتر و مکانیک ایران، قابل دسترس در:

<https://civilica.com/doc/865830>

سیمبر، معصومه؛ گل‌عذار، سمیرا؛ علیزاده، شیوا؛ حاجی فقه‌ها، محبوبه (۱۳۹۶)، عوامل خودکشی در نوجوانان در جهان: یک مرور روایتی، مجله دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، دوره ۱۶، اسفند

۱۳۹۶، صص ۱۱۶۸-۱۱۵۳